

15 jaar erfrecht bezien vanuit notariaat, advocatuur
en rechterlijke macht

EPN VEAN Congres

20 september 2018

Prof.mr.dr. Fons Stollenwerck

Rechterlijke macht

- Civiele rechter
- Kantonrechter/Rechtbank/Hof/Hoge Raad
- Tucht rechter
- Op www.rechtspraak.nl vanaf 1 januari 2003 tot 18 september 2018 op inhoudsindicatie: erfrecht zaakresultaat:1453 (niet zelden art.81 RO)
- Veel daarvan besproken op ERF-Updates.nl
- Van 1 januari 1998 tot 1 januari 2003: 18 !!

Rechterlijke macht

- Het aantal erfrechtprocedures heeft een grote vlucht genomen;
- Dat ligt zeker niet alleen aan het “nieuwe erfrecht”, maar ook door de maatschappelijke ontwikkelingen zoals:
 - Mondigheid van de rechtzoekende
 - Samengestelde gezinnen
 - De ouder met een nieuwe partner

Rechterlijke macht

- Lossere familieverbanden of het ontbreken daarvan
- Als men het niet eens wordt, wordt de stap naar de rechter gemakkelijker gezet: See you in court

Rechterlijke macht

- Erfrecht is zeker bij de gerechtshoven een specialisatie geworden
- Opleidingen SSR en intern
- jurisprudentieoverleg

Rechterlijke macht

- Meest voorkomende erfrechtgeschillen:
- Vorderingen uit hoofde van de wettelijke verdeling
- Legitieme portie
- Taak en bevoegdheden executeur en van de door rechter benoemde vereffenaar, waaronder rekening en verantwoording
- Verzwijging van nalatenschapsgoederen

Verzwijging

- Verzwijging nalatenschapsgoederen (1)
- HR 31 maart 2017 HR:2017:565
- Voorts wijzen de wetsgeschiedenis en de strekking van de onderhavige bepaling (zie hiervoor in 3.5.2) in andere richting; als een eenmaal plaatsgevonden verzwijging in de zin van deze bepaling naderhand zou kunnen worden hersteld met het daaraan door het onderdeel verbonden rechtsgevolg, zou immers niet of nauwelijks meer sprake zijn van een ontmoediging van oneerlijk gedrag waarvan afschrikwekkende werking uitgaat.

Verzwijging

- Verzwijging nalatenschapsgoederen (2)
- HR 22 december 2017 HR:2017:3262
- Op grond van het vorenstaande kan niet worden aanvaard dat het begrip 'opzettelijk' als bedoeld in art. 3:194 lid 2 BW aldus moet worden verstaan dat is vereist dat de desbetreffende deelgenoot het oogmerk had om rechten van de deelgenoten of de schuldeisers te verkorten. Voor het 'opzettelijk' verzwijgen, zoek maken of verborgen houden van een goed als bedoeld in art. 3:194 lid 2 BW is voldoende dat de desbetreffende deelgenoot weet dat het verzwegen goed tot de gemeenschap behoort.

Legitieme portie

- Legitieme portie/opeisbaarheid
- HR 19 februari 2016 HR:2016:288
- Art. 4:82 BW, dat deel uitmaakt van het op 1 januari 2003 ingevoerde erfrecht, bepaalt dat een erflater aan een uiterste wilsbeschikking ten behoeve van zijn niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot de voorwaarde kan verbinden dat de vordering van een legitimaris, voor zover deze ten laste zou komen van de echtgenoot, eerst opeisbaar is na diens overlijden. Een dergelijke bepaling kende het voordien geldende recht niet. In het onderhavige geval zou opneming van deze voorwaarde in het testament van erflater ertoe hebben geleid dat de vorderingen van [betrokkene 1 en 2] uit hoofde van hun legitieme portie pas opeisbaar zouden worden na het overlijden van [eiseres] .

Legitieme portie

- Het hof heeft immers geen omstandigheden vastgesteld waaruit kan volgen dat de notaris en haar medewerkers voorlichting over de mogelijkheid van een clause als bedoeld in art. 4:82 BW hebben gegeven, dan wel deze voorlichting achterwege konden laten. Daarbij is van belang dat het ontbreken van schriftelijke vastlegging van hetgeen met erflater is besproken – waaronder ook valt de onvolledigheid van vastlegging – voor risico van de notaris dient te blijven (zie hiervoor in 3.4.3).

Legitimaris

- Legitimaris als zodanig is dus geen erfgenaam en speelt bij de verdeling van de nalatenschap geen rol (zie bijv. Hof Amsterdam 18 februari 2014 GHAMS:2014:437)
- Hij is slechts schuldeiser
- Verwerpen en contantenverklaring art.4:63 lid 3 BW (imputatie)
- Verwerpen zonder contantenverklaring: geen erfgenaam en geen legitimaris
- Erfgenaam en doet voor ontbrekende gedeelte legitieme daar een beroep op
- Legitimaris of erfgenaam Hof Den Haag 21 januari 2014 GHDHA:2014:953 (zie ook GHSHE:2013:BZ1949)

legitimaris

- Legitimaris of erfgenaam Hof Den Haag 21 januari 2014 GHDHA:2014:953
- Informatie aan legitimaris (art.4:78 BW) Hof Arnhem-Leeuwarden 31 december 2013 GHARL:2013:9942 en Hof Den Haag 5 augustus 2014 GHDHA:2014:2987
- Zie ook Rb. Amsterdam 13 februari 2013 LJN BZ8496

Executeur

- HR 22 januari 2016 HR:2016:99
- Gaat verplichting rekening en verantwoording over op erfgenamen executeur
- Art. 1061 BW (oud) verplichtte de executeur om bij het eindigen van zijn beheer aan de belanghebbenden rekening en verantwoording af te leggen, evenals thans art. 4:151 BW de executeur wiens bevoegdheid tot beheer van de nalatenschap is geëindigd, verplicht rekening en verantwoording af te leggen. Weliswaar eindigt de taak van de executeur door zijn dood – welke regel voortvloeide uit art. 1062 BW (oud) en thans is neergelegd in art. 4:149 lid 1, aanhef en onder c, BW – maar indien de executeur zijn werkzaamheden nog niet heeft voltooid op het tijdstip van zijn overlijden, ontstaat geen verplichting tot het afleggen van rekening en verantwoording.

Executeur

- Art.4:147 BW bevoegdheid executeur verkoop nalatenschapsgoederen
- Hof Arnhem-Leeuwarden 6 oktober 2015 GHARL:2016:7486 “het landgoed”
- Hof Amsterdam (Notariskamer) 22 december 2015 GHAMS:2015:5551
- De tuchtzaak; maatregel van berisping

Ruimschoots art.4:202 BW

- Hof Den Haag 16 augustus 2017 GHDHA:2017:2957
- Erflater heeft executeur benoemd en de nalatenschap is beneficiair aanvaard. Ruimschoots saldo ?
- Hangende de afwikkeling van de nalatenschap blijkt dat de goederen van de nalatenschap niet meer ruimschoots toereikend zijn om alle schulden van de nalatenschap te voldoen (art.4:202 lid 1 letter a BW). Deze uitzondering op de vereffeningplicht is dan niet meer van toepassing en de taak van de executeur is op grond van artikel 4:149 lid 1 letter d BW geëindigd

Wilsbekwaamheid erflater

- Hof Amsterdam 19 september 2017 (Notariskamer)
GHAMS:2017:3759
- Het hof stelt het volgende voorop. Als uitgangspunt geldt dat iedereen aan wie op grond van de wet de bekwaamheid daartoe niet is ontzegd, rechtshandelingen kan verrichten en bij een (notariële) akte als partij kan optreden. Een notaris dient desgevraagd in beginsel zijn ministerie te verlenen en aan de wensen van een cliënt te voldoen. Zoals bij elke akte moet de notaris de wilsbekwaamheid van de betrokkene beoordelen. Het komt daarbij in eerste instantie aan op de eigen waarneming van de notaris die in dat kader een redelijke beoordelingsvrijheid toekomt. Bij gerede twijfel aan de wilsbekwaamheid is in het algemeen verder onderzoek aangewezen. Het Stappenplan biedt hiervoor een handreiking.

Tweetrapsmaking

- HR 16 januari 2004 HR:2004:AN8282
- Boerenplaatsje-arrest
- Opmerking verdient nog dat in het erfrecht zoals het sedert 1 januari 2003 van kracht is, het fidei-commis de residuo niet meer als afzonderlijke rechtsfiguur is geregeld, doch beheerst wordt door hetgeen de wet omtrent voorwaardelijke makingen behelst, met dien verstande dat ingevolge art. 4:141 BW de in art. 4:140 neergelegde beperking in de tijd van de werking van aan erfstellingen verbonden voorwaarden niet geldt voor makingen als hier bedoeld.

Tweetrapsmaking

- Het effect van een fidei-commis de residuo onder het oude recht kan thans worden bewerkstelligd door een making aan de bezwaarde onder de ontbindende voorwaarde dat de verwachter de bezwaarde zal overleven, met een daarop aansluitende making aan de verwachter onder dezelfde voorwaarde, doch in opschortende vorm. Zoals ook blijkt uit de in de conclusie van de Advocaat-Generaal onder 13 aangehaalde passage uit de totstandkomingsgeschiedenis van de nieuwe wetgeving, staat het de erflater vrij de aan een dergelijke making verbonden voorwaarden aldus te formuleren dat de te vermaken zaak of zaken slechts dan aan de verwachter zal (zullen) toevallen indien deze de bezwaarde overleeft en laatstgenoemde niet bij uiterste wil over die zaak (zaken) heeft beschikt.